

प्रारूप

- वाचा :-** १. शासन निर्णय क्र. अपाऊ -२००७/प्र.क्र.५९०/ऊर्जा-७, दि.११ सप्टेंबर, २००७.
२. शासन निर्णय क्र. अपाऊ-२०१०/प्र.क्र.४७०/ऊर्जा-७, दि.१३ जानेवारी, २०११.
३. शासन निर्णय क्र. अपाऊ -२०१५/प्र.क्र.३७८/ऊर्जा-७, दि.२२ जून, २०१७.

प्रस्तावना:-

राज्याच्या वाढत्या विकासाबरोबर तसेच नागरिकांच्या उंचावणाऱ्या राहणीमानामुळे ऊर्जेच्या मागणीत दिवसेंदिवस वाढ होत आहे. राज्याचे शहरीकरण व औद्योगिकीकरण यांचा वाढता विकास दर लक्षात घेतल्यास भविष्यात मोठ्या प्रमाणावर ऊर्जेची मागणी निर्माण होणार आहे. बहुतांश वीज निर्मिती कोळशापासून औष्णिक पद्धतीने होत असल्याने हरितगृह वायुंचे मोठ्या प्रमाणावर उत्सर्जन होते. कोळसा, तेल व नैसर्गिक वायू यांसारख्या खनिज इंधनांचा मोठ्या प्रमाणावर ऊर्जेसाठी वापर केल्याने हरितगृह वायूचे उत्सर्जन होऊन Global Warming सारख्या समस्या निर्माण झाल्या आहेत. तसेच मानवी विकास निर्देशांक ऊर्जा वापराशी निगडित असल्याने, खनिज इंधनांचे साठे मर्यादित असल्याने भविष्यात त्याची टंचाई निर्माण होऊन विकासावर परिणाम होऊ शकतो. या सर्व बाबींचे दुष्परिणाम कमी करण्यासाठी उपलब्ध खनिज इंधनांचा वापर अधिक काटकसरीने व कार्यक्षमतेने करणे आवश्यक झाले आहे. केंद्र शासनाने ऊर्जा बचतीचे महत्व लक्षात घेऊन ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ पारित केला आहे.

विजेच्या सध्या वापरात असलेल्या जुन्या उपकरणांची कार्यक्षमता (Efficiency) कमी असल्याने विजेचा अपव्यय होतो. ऊर्जा अधिक कार्यक्षमतेने वापराचे तंत्रज्ञान दिवसेंदिवस विकसित होत असून ही निरंतर चालू असणारी प्रक्रिया आहे. यामुळे वीज बचत हा ऊर्जेचा कायमस्वरूपी स्रोत म्हणून अस्तित्वात राहणार आहे. ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ च्या अंमलबजावणीसाठी राष्ट्रीय स्तरावर कार्यरत ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांच्या अहवालानुसार सर्व क्षेत्रांत जवळपास २० ते ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. सदर वाव पाहता, ऊर्जा संवर्धनासाठी उपलब्ध होणाऱ्या नवनवीन तंत्रज्ञान वापरास प्रोत्साहन देणे, आधुनिक व ऊर्जा कार्यक्षम तंत्रज्ञानाची सर्वांना ओळख होणे आणि ऊर्जा कार्यक्षमतेचे महत्व सर्व सामान्यांना ज्ञात असणे गरजेचे आहे.

उद्योगात व इतर सर्व क्षेत्रात ऊर्जा कार्यक्षमतेचे महत्व केवळ आर्थिक फायदा, परतावा एवढ्यापुरतेच मर्यादित नसून भविष्यात निर्माण होणारे "ऊर्जा संकट" व "हवामान बदल" यांच्याशीही जवळचा संबंध आहे. विजेची निर्मिती कोळशापासून करतांना पाण्याचाही वापर मोठ्या प्रमाणावर केला जातो. ऊर्जा बचत केल्यास ऊर्जा बचतीबरोबरच पाण्याचीही बचत होते. यामुळे ऊर्जा संवर्धन, ऊर्जा कार्यक्षमता ही संस्कृती सर्व क्षेत्रात नागरिकांनी अंगिकारणे आवश्यक आहे. यासाठी विद्यार्थीदशेतच याबाबतचे ज्ञान असल्यास याचे भावी पिढीवर चांगले परिणाम होतील. तसेच याची सुरुवात

सर्व क्षेत्रांत ऊर्जा संवर्धनासाठी पुढाकार घेऊन करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे राज्यातील लघु, सूक्ष्म व मध्यम उद्योग, वाणिज्यिक इमारती, नगरपालिका/महानगरपालिका, नगरपरिषद, नगरपंचायत व सर्व शासकीय/निमशासकीय विभागांनी त्यांचे अखत्यारीतील कार्यालयात वापरात येणाऱ्या जुन्या विद्युत उपकरणांचे ऊर्जा परीक्षण करून ऊर्जा परीक्षण अहवालातील सर्वेक्षणानुसार अंमलबजावणी केल्यास मोठ्या प्रमाणात ऊर्जा बचत व कार्यक्षमता राखणे शक्य आहे.

ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीस लागवी या हेतूने केंद्र शासनाने पारीत केलेल्या ऊर्जा संवर्धन कायदा २००१ च्या अंमलबजावणीसाठी राज्य शासनाने महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जास) [पदनिर्देशित संस्था] म्हणून नियुक्त केले आहे. राज्यात ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ ची अंमलबजावणी करणे, त्याच्याशी निगडित योजना तयार करणे, योजनांची अंमलबजावणी करणे ही जबाबदारी महाऊर्जाची असणार आहे.

वरील सर्व बाबींचा विचार करता, राज्यात विविध घटकांमध्ये ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षमतेचे महत्व पटवून देण्याकरीता ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणे, जनजागृती व विकास कार्यक्रम राबविणे तसेच विविध ऊर्जा क्षेत्रांमध्ये मनुष्यबळाची क्षमता बांधणीस प्रोत्साहन देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

अ. शासन निर्णय :-

ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ च्या कलम १५ (ई) व (फ) नुसार ऊर्जा संवर्धनाविषयी व ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांच्या वापराविषयी जनजागृती करणे, ऊर्जा बचतीविषयी माहिती प्रसारित करणे, ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणे, मनुष्यबळ क्षमता बांधणीसाठी प्रोत्साहन देणे व विविध प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे हे राज्य शासनाच्या अधिकारात येते.

राज्यात ऊर्जा संवर्धनाबाबत क्षमता बांधणीसह जनजागृती करण्याच्या दृष्टीने औद्योगिक व इतर क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा परीक्षणासाठी प्रोत्साहन देणे, विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणे, रहिवासी, वाणिज्यिक व औद्योगिक क्षेत्रांमध्ये एस्को तत्वावर प्रकल्प राबविणे, उद्योगांना ISO ५०००१ मानक - ऊर्जा व्यवस्थापन प्रणाली प्रमाणपत्र अंगीकारणे तसेच राज्यातील विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीसाठी विकास कार्यक्रम राबविणे, उद्योगातील तंत्रज्ञ स्तरावरील कर्मचाऱ्यांसाठी व अभियंत्यांसाठी ऊर्जा संवर्धन विषयावर आधारित विशेष प्रशिक्षण योजना राबविणे, दरवर्षी दि.१४ डिसेंबर "ऊर्जा संवर्धन दिवस" व केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे "ऊर्जा संवर्धन सप्ताह" साजरा करणे, ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक योजना राबविणे, ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांना अर्थसहाय्य देणे इ. बाबींकरीता संदर्भिय शासन निर्णय अधिक्रमित करण्यात येत आहे. तसेच "ऊर्जा संवर्धन हे प्राथमिक इंधन" म्हणून "राज्याचे ऊर्जा संवर्धन धोरण - २०....." राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

ऊर्जा संवर्धन धोरणाची उद्दिष्ट्ये —

१. ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ ची राज्यात प्रभावीपणे अंमलबजावणी करणे व त्यासाठी आवश्यक असलेल्या मुलभूत सुविधा निर्माण करणे.
२. सन २०३० पर्यंत औद्योगिक क्षेत्रात साधारणतः २० टक्के ऊर्जा बचत करणे.
३. सन २०३० पर्यंत राज्यातील शासकीय / निमशासकीय इमारती व महानगरपालिका / नगरपालिका / नगरपंचायत क्षेत्रातील वॉटर पंपिंग स्टेशन्स इ. मध्ये साधारणतः २५ टक्के ऊर्जा बचत करणे.
४. सन २०३० पर्यंत राज्यातील शासकीय / निमशासकीय इमारतींमध्ये साधारणतः २५ ते ३० टक्के इतकी ऊर्जा बचत ऊर्जा कार्यक्षम स्टार मानांकन उपकरणांच्या वापराद्वारे करणे.
५. राज्यातील नवीन वाणिज्यिक इमारतींना “महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता, २०२५” सन २०२७ पर्यंत १०० टक्के लागू करणे.
६. सन २०२६-२७ ते सन २०३१-३२ पर्यंत विविध क्षेत्रात १००० मे.वॅ. क्षमतेपर्यंत ऊर्जा बचत साध्य करणे व याद्वारे कार्बन उत्सर्जन कमी करणे.

१. उद्योग —

बॉम्बे इलेक्ट्रिसिटी (स्पेशल पॉवर) कायदा, १९४६ मधील कलम ३, ६, ६ (अ) (१) व ६ (अ) (२) या अंतर्गत राज्यातील सर्व मॉल्स, मल्टिप्लेक्स यासारख्या व्यापारी ग्राहक व औद्योगिक ग्राहक ज्यांचा कॉन्ट्रक्ट डिमांड १००० के.व्ही.ए. व त्यापेक्षा जास्त आहे अशा ग्राहकांनी ऊर्जा परीक्षण (Energy Audit) महाऊर्जाकडील नोंदणीकृत ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांकडून करणे व पुढील २ वर्षात ऊर्जा परीक्षण अहवालातील शिफारशींवर अंमलबजावणी करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे.

राज्यातील सर्व मॉल्स, मल्टिप्लेक्स यासारख्या व्यापारी ग्राहक व औद्योगिक ग्राहक ज्यांचा कॉन्ट्रक्ट डिमांड १००० के.व्ही.ए. व त्यापेक्षा जास्त आहे अशा ग्राहकांची यादी / माहिती वीज वितरण कंपनी जसे की, महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित (महावितरण), टाटा पॉवर, अदानी इलेक्ट्रिकल लिमिटेड, बी.इ.एस.टी. यांचेकडून मुख्य विद्युत निरीक्षक, मुंबई संकलित करतील व सर्व ग्राहकांना ऊर्जा परीक्षण करणेबाबत सूचित करतील. तसेच उक्त नमूद बाबींची अंमलबजावणी मुख्य विद्युत निरीक्षक, ऊर्जा विभाग यांच्याकडून करण्यात येईल. त्याचप्रमाणे वरीलप्रमाणे सर्व ग्राहकांना ऊर्जा परीक्षण (Energy Audit) व ऊर्जा परीक्षण अहवालातील शिफारशींवर अंमलबजावणीसाठी धोरणातील नमूद अनुदान अनुज्ञेय असेल.

ऊर्जा परीक्षणासाठी अर्थसहाय्याची योजना

१.१ सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांमध्ये प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण कार्यक्रम -

राज्यामध्ये उद्यम नोंदणीच्या आकडेवारीनुसार (सप्टेंबर, २०२५) साधारणतः ६४,५२,२४१ इतके सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग (MSME) कार्यरत आहेत. या उद्योगांमध्ये ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीस मोठ्या प्रमाणात वाव आहे. या उद्योगातील वीज वापर व सद्यस्थितीतील तंत्रज्ञान पाहता, ऊर्जा परीक्षणाची आवश्यकता आहे. तथापि, अशा उद्योगांना ऊर्जा परीक्षण करणे ही बाब अतिरिक्त आर्थिक भार असल्याने प्राथमिक स्तरावर ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देणे गरजेचे आहे. जेणेकरून, या घटकांमध्ये ऊर्जा संवर्धनाबाबत जनजागृती होऊन ऊर्जा बचत व ऊर्जा कार्यक्षमतेस चालना मिळू शकेल. प्राथमिक ऊर्जा परीक्षणाअंती अल्प गुंतवणूक करून ऊर्जा बचतीसाठीच्या उपाययोजना उद्योजकांमार्फत हाती घेता येऊ शकतील.

यासाठी सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांमध्ये प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी प्रति उद्योग रु.१०,०००/- आर्थिक सहाय्य महाऊर्जामार्फत नोंदणीकृत ऊर्जा परीक्षण कंपनीस देण्यात येईल.

या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल १,००० घटकांना प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी महाऊर्जामार्फत अर्थसहाय्य देण्यात येईल व पुढील ५ वर्षात कमाल ५,००० उद्योगांमध्ये प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.

१.२ सविस्तर ऊर्जा परीक्षण कार्यक्रम -

ऊर्जा दक्षता ब्युरो, नवी दिल्ली यांच्या आकडेवारीनुसार उद्योग क्षेत्रे, वाणिज्यिक इमारती, शासकीय/निमशासकीय कार्यालये/ स्थानिक स्वराज्य संस्था/ महामंडळे/ शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपन्या, रहिवासी इमारती, पाणी पुरवठा योजना व सार्वजनिक पथदिवे इ. क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धनास जवळपास २० ते २५ टक्यांपर्यंत वाव आहे. तेव्हा या क्षेत्रांमध्ये सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून अहवालातील शिफारशीची अंमलबजावणी केल्यास मोठ्या प्रमाणात ऊर्जा बचत करणे शक्य होईल. त्यामुळे वातावरणात मिसळणाऱ्या कार्बन उत्सर्जनास प्रतिबंध होण्यास मदत होईल. यासाठी या क्षेत्रांमध्ये दर ३ वर्षांनी सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून घेण्यास प्रोत्साहन म्हणून पुढीलप्रमाणे अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत उपलब्ध करण्यात येत आहे.

१.२.१ क्षेत्रनिहाय अर्थसहाय्य -

अ. क्र.	क्षेत्र	वर्गवारी	वार्षिक वीज देयक	आर्थिक सहाय्य	एका वित्तीय वर्षातील घटकांची कमाल मर्यादा
१.	उद्योग	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२५.०० लाखापर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.२५,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी	५,०००

		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२५.०० लाखापेक्षा जास्त ते रु.५०.०० लाख	असेल ती रक्कम) ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.३५,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
		क.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.५०.०० लाखापेक्षा जास्त ते रु.१००.०० लाख	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.४०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
		ड.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१०० लाखापेक्षा जास्त	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.५०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
२.	वाणिज्यिक (मॉल्स, दुकाने, हॉटेल्स, खाजगी कार्यालये, खाजगी शैक्षणिक संस्था इ.)	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२०.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.२५,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	१,०००
		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२०.०० लाखांपेक्षा जास्त ते रु.५०.०० लाख	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.३५,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
		क.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.५०.०० लाखांपेक्षा जास्त	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.४०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
३.	शासकीय / निमशासकीय / स्थानिक स्वराज्य संस्था / महामंडळे / शासन अंगीकृत कंपन्यांच्या इमारती	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१०.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रक्कम रु.३०,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	१००
		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१०.०० लाखाहून अधिक ते रु.२०.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु.३५,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	
		क.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२०.०० लाखाहून अधिक	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु.५०,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	
४.	शासकीय रुग्णालये/ प्राथमिक आरोग्य केंद्रे	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१०.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रक्कम रु.३०,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	१००
		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१०.०० लाखाहून अधिक ते रु.२०.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु.३५,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	
		क.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२०.०० लाखाहून अधिक	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु.५०,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य	

५.	नोंदणीकृत रहिवासी इमारती	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१२.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.२०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम) आर्थिक सहाय्य	१,०००
		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.१२.०० लाखाहून अधिक ते रु.२०.०० लाख	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.३०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम) आर्थिक सहाय्य	
		क.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२०.०० लाखापेक्षा जास्त	ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.३५,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
६.	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या पाणी पुरवठा / सांडपाणी प्रणाली (शहरी व ग्रामीण)	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२५.०० लाखांपर्यंत	ऊर्जा परीक्षण केल्यास ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.४०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	१०
		ब.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.२५.०० लाखापेक्षा जास्त	ऊर्जा परीक्षण केल्यास ऊर्जा परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.५०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	
७.	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पथदिवे	अ.	वार्षिक ऊर्जा देयक रु.५.०० लाख किंवा ज्यापेक्षा जास्त	परीक्षण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा रु.३०,०००/- पर्यंत (जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम)	२०

१.२.२ या योजनेअंतर्गत सविस्तर ऊर्जा परीक्षण अहवालातील ऊर्जा संवर्धन / कार्यक्षमतेवर आधारित सुचविलेल्या उपाययोजनांचा अवलंब पुढील २ वर्षांत करणार असल्याचे प्रतिज्ञापत्र सादर करणाऱ्या घटकांनाच वरीलप्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

१.२.३ प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण व सविस्तर ऊर्जा परीक्षणयोजनेच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

१.३ उद्योगांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणे.

राज्यातील विविध उद्योग जसे की, केमिकल उद्योग, स्टील आणि मेटल उद्योग, ऑईल रिफायनरीज इ. मध्ये विविध प्रक्रियेकरीता पारंपरिक इंधनाचा वापर मोठ्या प्रमाणात करण्यात येतो. अशा उद्योगांमध्ये नवीन तंत्रज्ञानावर आधारित ग्रीन हायड्रोजनच्या वापरास व ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांच्या वापरास प्रोत्साहन देणे गरजेचे आहे. उद्योगांमध्ये ऊर्जा संवर्धनाचा वाव लक्षात घेता, अशा क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धनावर आधारित पथदर्शी प्रकल्प राबविल्यास कमी कालावधीत गुंतवणुकीचा परतावा मिळू शकतो आणि कार्बन उत्सर्जनास प्रतिबंध करणे शक्य आहे.

१.३.१ उद्योग क्षेत्रात ऊर्जा संवर्धनाचा पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात पुढीलप्रमाणे प्रकल्प खर्चाच्या २० टक्केप्रमाणे किंवा खालील नमूद कमाल मर्यादेत अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत संबंधित ग्राहकास अनुज्ञेय राहिल. तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

अ. क्र.	ग्राहकाचा प्रकार	वार्षिक ऊर्जा देयक (वीज + ऊर्जा)	अर्थसहाय्य रू.	एका वित्तीय वर्षातील घटकांची कमाल मर्यादा
१.	उद्योग	रु. २५ लाख ते रु. ५० लाख	प्रकल्प खर्चाच्या २० टक्के किंवा कमाल रु.२०.०० लाखापर्यंत जी रक्कम कमी असेल तेवढे	५०
२.	उद्योग	रु. ५० लाख ते रु. १०० लाख	प्रकल्प खर्चाच्या २० टक्के किंवा कमाल रु.३०.०० लाखापर्यंत जी रक्कम कमी असेल तेवढे	
३.	उद्योग	रु. १०० लाखापेक्षा जास्त	प्रकल्प खर्चाच्या २० टक्के किंवा कमाल रु. ४०.०० लाखापर्यंत जी रक्कम कमी असेल तेवढे	

१.४ उद्योगांना ISO ५०००१ मानक - ऊर्जा व्यवस्थापन प्रणाली प्रमाणपत्र अंगीकारणे -

उद्योगांना ISO ५०००१ मानक - ऊर्जा व्यवस्थापन प्रणाली प्रमाणपत्र अंगीकारण्यासाठी महाऊर्जामार्फत प्रोत्साहन दिले जाईल. यासाठी एकूण खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु.५०,०००/- पर्यंत अर्थसहाय्य देण्यात येईल. एका वित्तीय वर्षात कमाल २० उद्योगांना ऊर्जा व्यवस्थापन प्रणाली प्रमाणपत्र अंगीकारण्यासाठी उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे. संबंधित उद्योगास प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्याची खातरजमा करुन महाऊर्जामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करुन देण्यात येईल.

१.५ ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांना प्रोत्साहन

महाऊर्जामार्फत इच्छुक ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांची त्यांच्या अनुभव व इतर पात्रतेनुसार वर्ग अ व वर्ग ब मध्ये नोंदणी करण्यात येईल. यासाठी मार्गदर्शक सूचना महाऊर्जा स्तरावर वेळोवेळी निर्गमित करण्यात येतील. महाऊर्जाकडील नोंदणीकृत असलेल्याऊर्जा परीक्षण कंपन्यांनाऊर्जा परीक्षण करण्यासाठीची उपकरणे (Energy Audit Instruments) खरेदी करण्यासाठी रु.३.०० लाखांपर्यंत अथवा उपकरणांच्या जास्तीत जास्त ५० टक्के (यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम) अर्थसहाय्य एकदाच देण्यात येईल.

यासाठी प्रति वर्ष २० ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांना निधीच्या उपलब्धतेनुसार अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत वितरित करण्यात येईल. तसेच योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

२ इमारत क्षेत्र (Nearly Net Zero Energy Building) –

२.१ वाणिज्यिक इमारतींना ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता बंधनकारक करणे -

केंद्र शासनाच्या ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांचेमार्फत वाणिज्यिक इमारतींसाठी ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता जाहीर करण्यात आली आहे. त्यानुसार राज्यातील सर्व नवीन वाणिज्यिक इमारतींना ज्यांचा कनेक्टेड लोड १०० कि.वॅ. व त्यापेक्षा अधिक किंवा कॉन्ट्रॅक्ट डिमांड १२० केव्हीए व त्यापेक्षा अधिक किंवा एकूण बांधकामाचे क्षेत्रफळ (Builtup Area) १००० स्क्वे.मी. व त्यापेक्षा अधिक आहे, अशा सर्व वाणिज्यिक इमारतींना ऊर्जा संवर्धन इमारत संहितेनुसार बांधकाम करणे आवश्यक आहे. याअनुषंगाने महाराष्ट्र शासनमार्फत ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ च्या तरतुदीनुसार, “महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता नियम, २०२५ (Maharashtra Energy Conservation Building Code Rules, २०२५)” दि.२९ एप्रिल, २०२५ रोजी राजपत्रात अधिसूचित केले आहे. त्यानुसार सदर नियमावलीची पुढील अंमलबजावणी नगरविकास विभागामार्फत करण्यात येईल. तसेच याबाबतचे तांत्रिक सहाय्य व मॉनिटरिंगबाबतची जबाबदारी महाऊर्जाची राहिल.

२.२ शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था/ शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपन्या इत्यादिमध्ये ऊर्जा परीक्षण प्रकल्प राबविणे

२.२.१ शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपन्या यांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा बचतीसाठी सुमारे २५ ते ३० टक्के वाव आहे. तेव्हा या इमारतींमध्ये सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून अहवालातील शिफारशीची अंमलबजावणी केल्यास मोठ्या प्रमाणात ऊर्जा बचत करणे शक्य होईल. त्यामुळे वातावरणात मिसळणाऱ्या कार्बन उत्सर्जनास प्रतिबंध होण्यास मदत होईल.

२.२.२ ऊर्जा बचतीसाठीचे तंत्रज्ञान विकसित होण्याची प्रक्रिया निरंतर स्वरूपाची आहे. नवीन तंत्रज्ञानावर आधारित ५ स्टार मानांकन असलेले/ ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बाजारामध्ये सुरुवातीच्या काळात तुलनेने अधिक किंमतीने उपलब्ध असल्याने सदर उपकरणांच्या वापरास आवश्यक तो प्रतिसाद मिळत नसल्यामुळे अशा ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांच्या वापरास प्रोत्साहन देणे गरजेचे आहे.

२.२.३ या योजनेअंतर्गत लाभ घेण्यासाठी शासकीय संस्था ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणेबाबत संमती पत्र महाऊर्जास सादर करतील.

- २.२.४ राज्यातील शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपनी यांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प महाऊर्जामार्फत राबविण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल एकूण रु.३० लाख प्रति प्रकल्पइतके अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल. तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प अंमलबजावणी शुल्क अनुज्ञेय राहिल.
- २.२.५ केंद्र शासनाच्या एनर्जी एफिशियन्सी सर्व्हिसेस लिमिटेड (EESL) किंवा राज्य शासनाच्या विविध विभागांमार्फत ऊर्जा बचतीची संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी मागील ३ वर्षात ज्या संस्थांनी लाभ घेतला नाही अशाच संस्थांना या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.
- २.२.६ या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय असणाऱ्या प्रकल्पाची अंमलबजावणी सविस्तर ऊर्जा परीक्षण अहवालानुसार निविदा प्रक्रियेचा अवलंब करून महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल. शासकीय / निमशासकीय इमारतींमध्ये स्टार मानांकन असणारे एल.ई.डी. दिवे, ट्युबलाईट, बी.एल.डी.सी.फॅन, ५ स्टार मानांकन असणारे वातानुकूलित संयंत्रे, ऊर्जा व्यवस्थापन प्रणाली/ यंत्रणा, आय.ओ.टी. इंटरनेट ऑफ थिंग्स तंत्रज्ञानावर आधारित व्होल्टेज ऑप्टिमायझेशन प्रणाली / यंत्रणा,तसेच इतर तत्सम ऊर्जा बचतीची / ऊर्जा कार्यक्षमतेची संयंत्रे इ. या योजनेअंतर्गत आस्थापित करण्यात येतील.
- २.२.७ त्याचप्रमाणे ज्या शासकीय इमारतींमध्ये उपहारगृहाची सोय आहे तेथे पारंपरिक गॅसऐवजी ऊर्जा कार्यक्षम इलेक्ट्रिक कुकिंग (क्लिन कुकिंग) प्रणालीचा वापर करता येऊ शकेल.
- २.२.८ या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल ५० इमारतींमध्ये महाऊर्जामार्फत प्रकल्प अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच पुढील ५ वर्षात कमाल २५० शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपनी यांच्या इमारतींमध्ये तसेच शासकीय रुग्णालय/ प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन उपक्रम राबविण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.
- २.२.९ त्याचप्रमाणे राज्यातील सर्वच शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपनी यांच्या इमारतींमध्ये नवीन विद्युत उपकरणे आस्थापित करताना ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांचा वापर करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे. यासाठी आवश्यक ते तांत्रिक सहाय्य महाऊर्जामार्फत देण्यात येईल.
- २.२.१० शासकीय/ निमशासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासन अंगीकृत उपक्रम व कंपनी या इमारतींचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे. यासाठी शासकीय कार्यालयांमार्फत महाऊर्जाकडे प्रस्ताव पाठविण्यात येईल. प्राप्त प्रस्तावाच्या अनुषंगाने शासकीय इमारतींचे महाऊर्जाकडे नोंदणीकृत असणाऱ्या ऊर्जा परीक्षण कंपनीमार्फत सविस्तर ऊर्जा परीक्षण व ऊर्जा परीक्षण अहवालानुसार अंमलबजावणीसाठीची कार्यवाही महाऊर्जामार्फत शासनाच्या निधीच्या उपलब्धतेनुसार करण्यात येईल.

- २.२.११ तसेच सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत नवीन शासकीय / निमशासकीय कार्यालयांच्या / शासकीय रुग्णालयांच्या इमारतींचे बांधकाम करत असताना इमारतीमध्ये बाहेरून येणारी उष्णता प्रतिबंधित करण्याच्या दृष्टीने बांधकामासाठी पारंपरिक विटांऐवजी पोरथम ब्लॉकचा वापर, इमारतीच्या छताला कुल रुफ पेंट अथवा सिरॅमिक टाईल्सचा वापर आणि ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांनी त्यांचे संकेत स्थळावर जाहीर केलेल्या बंधनकारक स्टार मानांकन असणाऱ्या ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांचा वापर करणे अनिवार्य असेल.
- २.२.१२ राज्य शासनामार्फत “महाराष्ट्र इलेक्ट्रिक वाहन धोरण -२०२५” जाहीर करण्यात आले असून या धोरणांतर्गत शासकीय वाहनांच्या ताफ्याचे इलेक्ट्रिक प्रकाराकडे टप्पाटप्प्याने संक्रमण – शहरातील सर्व प्रवासी वाहने इलेक्ट्रिक वाहने असणे व शासकीय कार्यालयांमध्ये वाहनतळाच्या जागेत किमान एक इलेक्ट्रिक वाहन चार्जिंग सुविधा उपलब्ध करण्याची बाब नमूद आहे. या अनुषंगाने होणाऱ्या पारंपरिक इंधनाच्या बचतीस अनुसरून राज्यातील सर्व शासकीय कार्यालयांच्या शहरातील प्रवासाकरीता इलेक्ट्रिक वाहनांचा वापर करणे व शासकीय कार्यालयांमध्ये वाहनतळाच्या जागेत आवश्यक इलेक्ट्रिक वाहन चार्जिंग सुविधा उपलब्ध करणे अनिवार्य असेल.

३. पम्पिंग क्षेत्र –

स्थानिक स्वराज्य संस्था / महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्या क्षेत्रातील पाणीपुरवठा प्रणालीमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्पासाठी अर्थसहाय्याची योजना -

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्था / महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्या कार्यक्षेत्रातील पाणी पुरवठा प्रणालीमध्ये पारंपारिक / जुन्या तंत्रज्ञानावर आधारित पंपांचा वापर होत असल्याने तसेच हे पंप जवळपास १५ ते २० वर्षे जुने असल्यामुळे या पाणीपुरवठा प्रणालीची एकंदरीत कार्यक्षमता कमी झाल्याची दिसून येते. यामुळे अधिक विजेचा वापर होऊन वाढीव वीज बिलास स्थानिक स्वराज्य संस्था व महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांना सामोरे जावे लागते.

सदर प्रणालीमध्ये ऊर्जा कार्यक्षमपंप आस्थापित केल्यास जवळपास २५ ते ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव असून यामुळे पाणीपुरवठा प्रणालीची एकंदरीत कार्यक्षमता सुध्दा वाढते. ऊर्जा कार्यक्षम पंपाचे तंत्रज्ञान दिवसेंदिवस झपाट्याने विकसित होत असून नवीन तंत्रज्ञानावर आधारित ऊर्जा कार्यक्षम पंप बाजारामध्ये उपलब्ध आहेत. तथापि, निधी अभावी सदर तंत्रज्ञान स्थानिक स्वराज्य संस्था व महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्या क्षेत्रातील पाणीपुरवठा प्रणालीमध्ये अंगिकारणे शक्य होत नसल्याची बाब निदर्शनास येत आहे. याकरीता ऊर्जा कार्यक्षम पंपाच्या वापरास प्रोत्साहन देणे गरजेचे आहे. सदर योजनेमुळे पाणीपुरवठा प्रणालीमध्ये ऊर्जा बचत होऊन एकंदरीत कार्यक्षमता वाढीस लागण्यास मदत होईल.

३.१ या योजनेअंतर्गत स्थानिक स्वराज्य संस्था व महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्याकडून आस्तित्वात असलेले जुने अकार्यक्षम पंप, नवीन ऊर्जा कार्यक्षम पंपाने बदलण्यासाठीचा ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणेबाबत संमती पत्र महाऊर्जास सादर करण्यात येईल.

- ३.२ महाऊर्जामार्फत सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करुन प्रकल्पाची अंमलबजावणी करण्यात येईल. ऊर्जा परीक्षण अहवालातील तरतुदीनुसार ऊर्जा संवर्धनाचा प्रकल्प राबविण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल रु.४० लाख प्रति प्रकल्प इतके अर्थसहाय्य शासनामार्फत महाऊर्जास उपलब्ध करुन देण्यात येईल. तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प अंमलबजावणी शुल्क अनुज्ञेय राहिल.
- ३.३ या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल १० पाणीपुरवठा प्रणालीचे ऊर्जा परीक्षणांती महाऊर्जामार्फत प्रकल्प अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करुन देण्यात येईल. तसेच पुढील ५ वर्षात कमाल ५० पाणीपुरवठा प्रणालीमध्ये आस्तित्वात असलेले जुने अकार्यक्षम पंप, ऊर्जा कार्यक्षम पंपाने बदलण्यासाठीचा ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.
- ३.४ केंद्र शासनाच्या एनर्जी एफिशियन्सी सर्व्हिसेस लिमिटेड (EESL) किंवा राज्य शासनाच्या विविध विभागांमार्फत ऊर्जा बचतीची संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी मागील ३ वर्षात ज्या संस्थांनी लाभ घेतला नाही अशाच संस्थांना या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.
- ३.५ त्याचप्रमाणे राज्यातील सर्वच स्थानिक स्वराज्य संस्था व महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्या क्षेत्रातील पाणीपुरवठा प्रणालीमध्ये तसेच मलनिस्सारण किंवा तत्सम प्रणालीमध्ये नवीन पंप आस्थापित करताना ऊर्जा कार्यक्षम पंपाचा वापर करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे. यासाठी आवश्यक ते तांत्रिक सहाय्य महाऊर्जामार्फत देण्यात येईल.

४ वाहतूक क्षेत्र

राज्यातील सार्वजनिक वाहतूक ही प्रामुख्याने [महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ] यांच्या बस / एस.टी. द्वारे होत असते. [महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ] यांचे राज्यात ५९८ बस स्थानक, २५१ बस आगार, ३२ विभागीय कार्यशाळा कार्यरत आहेत. या ठिकाणी बसचे रिपेअरींग / मेन्टेनन्स बाबतची कामे केली जातात. या वर्कशॉपमध्ये जवळपास १५ ते २० वर्षे जुने वेल्डिंग मशीन, कार वॉशर, पंप, क्रेन, मोटर, कॉम्प्रेसर व इतर उपकरणे कार्यरत आहेत. या उपकरणांची कार्यक्षमता कमी झाल्याची दिसून येते. यामुळे अधिक विजेचा वापर होऊन वाढीव वीज बिलास [महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ] यांना सामोरे जावे लागते. त्यामुळे [महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ] यांचे वर्कशॉपमध्ये महाऊर्जाकडील नोंदणीकृत ऊर्जा परीक्षण कंपनीमार्फत ऊर्जा परीक्षण (Energy Audit) करण्यात येईल. तसेच ऊर्जा परीक्षण अहवालातील शिफारशीनुसार ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी शासनाच्या निधीच्या उपलब्धतेनुसार कमाल रक्कम रु.३०.०० लक्ष प्रति प्रकल्प अनुदान महाऊर्जामार्फत देण्यात येईल.

५ कृषी क्षेत्र

५.१ कृषी मागणी व्यवस्थापन (AgDSM) योजना

बी. इ. इ. नवी दिल्ली यांच्या अहवालानुसार ऊर्जा कार्यक्षम स्टार मानांकन असलेले पंप वापरून कृषी पंपाच्या वीज वापरात साधारणतः १५ टक्के बचत शक्य आहे. कृषी मागणी व्यवस्थापन या कार्यक्रमाचा उद्देश हा कृषी पंप संचाची कार्यक्षमता वाढवून पारंपारिक विजेचा वापर कमी करणे हा होय.

- ५.१.१ या योजनेअंतर्गत महाऊर्जामार्फत दरवर्षी महावितरण कंपनीकडून कृषी फिडरचे प्रस्ताव मागविण्यात येतील. यामध्ये ज्या कृषी-फिडरवर मीटर कनेक्शन असणारे १५०-२०० पंप असतील अशा कृषी फिडरचीच निवड महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल.
- ५.१.२ प्राप्त प्रस्तावातील कृषी फिडर व त्यावरील कृषी पंपाचे ऊर्जा परीक्षण महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल. तसेच ऊर्जा परीक्षण अहवालातील शिफारशीनुसार ऊर्जा कार्यक्षमतेबाबतच्या उपाययोजना राबविण्यात येतील.
- ५.१.३ महावितरण कंपनीमार्फत सादर केलेल्या कृषी फिडरवरील जुने अकार्यक्षम पंप ऊर्जा परीक्षण अहवालातील शिफारशीनुसार नवीन स्टार मानांकन असलेल्या ऊर्जा कार्यक्षम पंपाने बदलण्यात येतील. तसेच ऊर्जा कार्यक्षमतेच्या इतर उपाययोजना करण्यात येतील. यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल एकूण रु.१५० लाख प्रति कृषी फिडर इतके अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल. प्रकल्पाची अंमलबजावणी महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल, तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प अंमलबजावणी शुल्क अनुज्ञेय राहिल.
- ५.१.४ केंद्र शासनाच्या एनर्जी एफिशियन्सी सर्व्हिसेस लिमिटेड (EESL) किंवा राज्य शासनाच्या विविध विभागांमार्फत ऊर्जा कार्यक्षम पंप आस्थापित करण्यासाठी मागील ३ वर्षात ज्यांनी लाभ घेतला नाही त्याच शेतकऱ्यांना या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.
- ५.१.५ या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय असणाऱ्या प्रकल्पाची अंमलबजावणी सविस्तर ऊर्जा परीक्षण अहवालानुसार निविदा प्रक्रियेचा अवलंब करून महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल. निवड केलेल्या कृषी फिडरवर स्टार मानांकन असणारे ऊर्जा कार्यक्षम पंप या योजनेअंतर्गत आस्थापित करण्यात येतील.
- ५.१.६ या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल ०५ कृषी फिडरवर महाऊर्जामार्फत प्रकल्प अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच पुढील ५ वर्षात कमाल २५ कृषी फिडरवर ऊर्जा संवर्धन उपक्रम राबविण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.
- ५.१.७ त्याचप्रमाणे महावितरण कंपनीमार्फत नवीन कृषी पंप जोडणी देताना ५ स्टार मानांकित पंप बसविणे बंधनकारक करण्यात येईल. याबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना महावितरण कंपनी निर्गमित करेल. तसेच कृषी विभाग, पंचायत समिती, जिल्हा परिषद इत्यादी शासकीय विभागांमार्फत कृषी पंप खरेदी करण्यासाठी शेतकऱ्यांना देण्यात येणाऱ्या अनुदानांतर्गत आस्थापित कृषी पंप हे ५ स्टार मानांकितच असतील.

५.२ वीज वितरण कंपन्या:

- ५.२.१ वीज वितरण कंपन्या त्यांच्या क्षेत्रात मागणी व्यवस्थापन [Demand Side Management (DSM)] कार्यक्रम राबविण्यास प्राधान्य देतील. फिडर बेस एनर्जी ऑडिट करून ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीस लागण्यासाठी ट्रान्सफॉर्मर बदलणे, कॅपॅसिटर बसविणे, वीज गळती थांबविणे यांसारख्या उपाययोजना वीज वितरण कंपनी करेल व त्याचे मॉनिटरिंग करेल. महावितरण कंपनी येत्या ५ वर्षांत किमान १०० फिडरवर अशा प्रकारची योजना राबवेल. यासाठी ऊर्जा परीक्षण करणे, त्यातील सुचविलेल्या बाबींची अंमलबजावणी करणे यासाठी लागणारा खर्चाच्या ५० टक्के रक्कम किंवा जास्तीत जास्त रु. ५०.०० लाख प्रति प्रकल्प अर्थसहाय्य राज्य शासनार्माफत उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- ५.२.२ त्याचप्रमाणे डिस्ट्रिब्युशन ट्रान्सफॉर्मर उपकेंद्रांचा पॉवरफॅक्टर १.० राखण्याच्या दृष्टीने कॅपॅसिटर बँक बसविण्यात याव्यात.
- ५.२.३ ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांचेमार्फत ऊर्जा कार्यक्षम डिस्ट्रिब्युशन ट्रान्सफॉर्मरकरिता स्टार लेबल बंधनकारक करण्यात आले आहे. त्यानुसार वीज वितरण कंपन्यांनी नवीन ट्रान्सफॉर्मर खरेदी करतांना किमान ३ स्टार मानांकन असलेली खरेदी करण्यात यावेत.

६ 'आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम'योजना -

राज्यातील जवळपास सर्व गावांचे पारंपरिक व अपारंपरिक ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण झाले असून ग्रामीण क्षेत्रात विजेचा वापर दिवसेंदिवस वाढत आहे. त्यामुळे उपलब्ध विजेचा वापर अधिक कार्यक्षमतेने करणे अत्यावश्यक झाले आहे. राज्यात ग्रामीण भागामध्ये ऊर्जा बचतीसाठी सुमारे २५ ते ३० टक्के वाव असून नवीन तंत्रज्ञानावर आधारित ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांच्या वापरास प्रोत्साहन देणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर विजेची बचत करणाऱ्या ५ स्टार मानांकन असणाऱ्या /ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांविषयी ग्रामीण भागात जनजागृती होणे गरजेचे आहे.

- ६.१ या योजनेअंतर्गत प्रत्येक जिल्ह्यातील एका आदर्श गावाची निवड करून ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणेबाबतची कार्यवाही महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल.
- ६.२ या योजनेअंतर्गत गावातील वीज मीटर जोडणी असलेल्या ग्रामपंचायतीच्या अखत्यारीतील सार्वजनिक स्थळे जसे की, ग्रामपंचायत कार्यालय, समाज मंदिर, अभ्यासिका, पथदिवे, शासकीय शाळा, शासकीय रुग्णालय/प्राथमिक आरोग्य केंद्र व विविध धार्मिक स्थळे इत्यादींचे (या धोरणांतर्गत इतर योजनेत समाविष्ट नसलेले) ऊर्जा परीक्षण महाऊर्जामार्फत करून ऊर्जा परीक्षण अहवालानुसार प्रकल्प अंमलबजावणी महाऊर्जामार्फत करण्यात येईल. याअंतर्गत एल.ई.डी. पथदिवे, एल.ई.डी. बल्ब, एल.ई.डी ट्युबलाईट, स्टार मानांकन असलेली वातानुकूलित संयंत्रे,

ऊर्जा कार्यक्षम पंखे व पंप, एल.ई.डी. पथदिवे चालू- बंद करण्याकरीता टायमर/ सेन्सर इ. आस्थापित करता येऊ शकतील.

- ६.३ या योजनेअंतर्गत प्रति प्रकल्प कमाल रक्कम रु.२०.०० लाखांपर्यंत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल. तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.
- ६.४ या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल १० गावांमध्ये ऊर्जा परीक्षांनांती महाऊर्जामार्फत प्रकल्प अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच पुढील ५ वर्षात कमाल ३६ गावांमध्ये ऊर्जा संवर्धन उपक्रम राबविण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.
- ६.५ केंद्र शासनाच्या एनर्जी एफिशियन्सी सर्व्हिसेस लिमिटेड (EESL) किंवा राज्य शासनाच्या विविध विभागांमार्फत ऊर्जा बचतीची संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी मागील ३ वर्षात ज्या गावांनी लाभ घेतला नाही अशाच गावांना या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

७ शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविण्यासाठी अर्थसहाय्याची योजना

जागतिक पर्यावरण बदल व पारंपरिक ऊर्जेचा मर्यादित साठा लक्षात घेता, शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये ऊर्जा बचत व ऊर्जा कार्यक्षमतेबाबत जागरूकता निर्माण करणे अत्यंत महत्वाचे आहे. विद्यार्थी त्यांच्या शालेय जीवनात अनेक नवनवीन गोष्टी आत्मसात करित असल्यामुळे ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षम साधनांची संकल्पना समजून घेणे त्यांनासहज शक्य आहे. जेणेकरून, ऊर्जा संवर्धनाविषयी समाजामध्ये जागरूकता निर्माण होऊन सार्वजनिक क्षेत्रात ऊर्जेचा वापर अधिक कार्यक्षमतेने होण्यास मदत होईल. शालेय जीवनातच ऊर्जा बचतीचे महत्त्व लक्षात आल्याने भविष्यातील निर्माण होणाऱ्या ऊर्जेच्या व पर्यावरण बदलाच्या समस्यांना आळा घालण्यासाठी विद्यार्थी प्रयत्नशील राहतील.

राज्यातील बहुतांश शासकीय शाळांमध्ये पारंपरिक बल्ब, टयुबलाईट,पंखे, शाळेच्या आवारातील पथदिवे व वातानुकूलित संयंत्रे इ. संयंत्रे आस्थापित करण्यात आले असल्यामुळे ऊर्जा संवर्धनास बराच वाव आहे. शाळेतील जुनी पारंपरिक विद्युत उपकरणे ही ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणांनी बदलल्यास वीज बिलात मोठ्या प्रमाणात बचत करता येऊ शकेल. या योजनेचा मुख्य उद्देश म्हणजे शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबवून शाळांना ऊर्जा कार्यक्षम बनविणे असा आहे.

- ७.१ या योजनेअंतर्गत शाळांमार्फत ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविणेबाबत संमती पत्र महाऊर्जास सादर करण्यात येईल.
- ७.२ प्रति प्रकल्प कमाल रक्कम रु.२.०० लाखांपर्यंत शासनामार्फत महाऊर्जास अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच एकूण प्रकल्प किंमतीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास प्रकल्प अंमलबजावणी शुल्कापोटी अनुज्ञेय राहिल.

७.३ या योजनेअंतर्गत एका वित्तीय वर्षात कमाल १०० शाळांमध्ये ऊर्जा परीक्षाअंती महाऊर्जामार्फत प्रकल्प अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनामार्फत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच पुढील ५ वर्षात कमाल ५०० शाळांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रकल्प राबविण्याचे उद्दिष्ट जाहीर करण्यात येत आहे.

७.४ केंद्र शासनाच्या एनर्जी एफिशियन्सी सर्व्हिसेस लिमिटेड (EESL) किंवा राज्य शासनाच्या विविध विभागांमार्फत ऊर्जा बचतीची संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी मागील ३ वर्षात ज्या शाळांनी लाभ घेतला नाही अशाच शाळांना या योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

८ ऊर्जा संवर्धन जनजागृती व क्षमताबांधणी कार्यक्रम, विविध माध्यमांद्वारे प्रसिद्धी व प्रोत्साहनात्मक योजना

८.१ “ऊर्जा संवर्धन हे प्राथमिक इंधन” विषयक जनजागृती व क्षमताबांधणी कार्यक्रम

ऊर्जा संवर्धनाविषयी जनजागृती होण्यासाठी कार्यशाळा व प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्याकरीता विविध क्षेत्रातील घटक जसे औद्योगिक घटक, रहिवासी / वाणिज्यिक इमारती, शासकीय / निमशासकीय कार्यालय यांच्याशी संबंधित तंत्रज्ञ, अभियंते, वास्तुविशारद इ. तसेच वास्तुशास्त्र, अभियांत्रिकी शाखेचे विद्यार्थी व शालेय विद्यार्थी यांच्यासाठी कार्यशाळा/प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे, नवीन ऊर्जा कार्यक्षम तंत्रज्ञानाचा प्रचार व प्रसार होण्यासाठी इतर घटकांनी ऊर्जा बचतीसाठी अवलंबिलेल्या उत्तम कामांची माहिती (Sharing of Best Practices) इ. तसेच विविध घटकांसाठी “ऊर्जा संवर्धन हे प्राथमिक इंधन” विषयी जनजागृती करण्याच्या दृष्टीने प्रशिक्षण कार्यक्रम व कार्यशाळा महाऊर्जामार्फत राबविण्यात येतील.

राज्यातील सर्व क्षेत्रात ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षमता या “ऊर्जा संवर्धन हे प्राथमिक इंधन” विषयी जनजागृती तसेच क्षमताबांधणी कार्यक्रम महाऊर्जामार्फत राबविण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल रु.५० लक्ष निधी शासनाकडून महाऊर्जास निर्गमित करण्यात येईल. निधीच्या उपलब्धतेनुसार विविध कार्यक्रमांचे आर्थिक नियोजन करून दरवर्षी कमाल २० जनजागृती / क्षमताबांधणी कार्यक्रम महाऊर्जामार्फत राबविण्यात येतील.

तसेच कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

८.२ ऊर्जा संवर्धनाची विविध माध्यमांद्वारे प्रसिद्धी

राज्यात ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षमतेबाबत विविध योजनांची माहिती जनसामान्यांपर्यंत पोहोचण्यासाठी तसेच ऊर्जा बचतीचा प्रचार व प्रसार सर्व क्षेत्रातील घटकांपर्यंत होण्यासाठी महाऊर्जामार्फत पुढील विविध माध्यमांद्वारे प्रसिद्धी करण्यात येईल.

८.२.१ वृत्तपत्रांद्वारे जाहिरातीचे प्रकाशन

- ८.२.२ आकाशवाणी/रेडिओ एफएम व इतर रेडिओ चॅनेलवर ऊर्जा संवर्धन जिंगलचे प्रसारण
- ८.२.३ सोशल मीडियावर ऊर्जा संवर्धन जाहिरातीचे प्रसारण
- ८.२.४ दूरदर्शनच्या विविध चॅनेलद्वारे ऊर्जा संवर्धनाच्या जाहिरातीचे प्रसारण
- ८.२.५ बसस्टॉप शेल्टर, बसबॅक पॅनेल, सार्वजनिक ठिकाणी दर्शनी फलक (Hoardings), मुंबई लोकल / मेट्रो यांच्या बाहेरील भागावर तसेच अंतर्गत ऊर्जा संवर्धनाची जाहिरात इ.द्वारे जनजागृती मोहिम
- ८.२.६ सिनेमागृहे व नाट्यगृहांमध्ये ऊर्जा संवर्धन जाहिरातीचे प्रसारण
- ८.२.७ शासकीय / निमशासकीय कार्यालये, शाळा, महाविद्यालये, खाजगी कार्यालये, रेल्वे स्टेशन, एअरपोर्ट तसेच इतर सार्वजनिक ठिकाणांच्या दर्शनी भागांवर ऊर्जा संवर्धनाची माहिती देणारे इकोफ्रेन्डली साहित्यापासून तयार केलेले फलक / बॅनर्स लावणे.

महाऊर्जामार्फत विविध माध्यमांद्वारे प्रसिद्धी करण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल रु.५० लक्ष निधी शासनाकडून महाऊर्जास निर्गमित करण्यात येईल. तसेच कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

८.३ ऊर्जा संवर्धन दिवस व सप्ताह

दरवर्षी दि.१४ डिसेंबर "ऊर्जा संवर्धन दिवस" व केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे "ऊर्जा संवर्धन सप्ताह" साजरा केला जाईल. राज्यात "ऊर्जा संवर्धन सप्ताह" दरम्यान विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धनाची जनजागृती करण्याकरीता ऊर्जा संवर्धनाचा संदेश देणारे पोस्टर्स, बॅनर्स इ. चे सार्वजनिक ठिकाणी दर्शनी फलक, माहिती पत्रकांचे वाटप,वर्तमानपत्र व इतर प्रसिद्धी माध्यमांद्वारे प्रसिद्धी तसेच ऊर्जा रथाद्वारे जनजागृती महाऊर्जामार्फत प्रचलित पद्धतीने केले जाईल.

शाळा व महाविद्यालयांमध्ये जनजागृती करण्यासाठी ऊर्जा संवर्धनाचे घोषवाक्य, चित्रकला/वादविवाद स्पर्धा, प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, ऊर्जा बचतीविषयी कार्यशाळा, ऊर्जा दौड (Rally) इत्यादीचे आयोजन केले जाईल तसेच ऊर्जा संवर्धनाचा संदेश देणारे भिक्तीचित्रे (Wall Painting / Graffiti Competition) रेखाटण्यासाठी विविध कला/वास्तुविशारद महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांमध्ये स्पर्धांचे आयोजन महाऊर्जाद्वारे केले जाईल.

राज्यात ऊर्जा संवर्धन दिवस व ऊर्जा संवर्धन सप्ताह महाऊर्जातर्फे राबविण्यासाठी एका वित्तीय वर्षात कमाल रु.५० लक्ष निधी शासनाकडून महाऊर्जास निर्गमित करण्यात येईल. निधीच्या उपलब्धतेनुसार विविध कार्यक्रमांचे आर्थिक नियोजन करुन महाऊर्जामार्फत विविध कार्यक्रम राबविण्यात येईल. तसेच कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

८.४ राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक योजना

महाऊर्जातर्फे विविध घटकांना ऊर्जा संवर्धनासाठी प्रोत्साहन म्हणून दरवर्षी "राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक वितरण समारंभाचे" आयोजन केले जाईल. यासाठी महाऊर्जामार्फत ऊर्जा क्षेत्रात काम करणाऱ्या तज्ञ समितीचे गठन करून विविध घटकांसाठी प्रश्नावली तयार करण्यात येईल. तसेच प्रसार माध्यमातून विविध घटकांकडून इच्छादर्शक प्रस्ताव महाऊर्जामार्फत मागविण्यात येईल.

प्राप्त प्रस्तावांची समितीमार्फत छाननी करून विविध घटकांचे समितीसमोर सादरीकरण केले जाईल. सादरीकरण दरम्यान तज्ञ समितीमार्फत गुणांकन करून विजेत्यांची यादी महाऊर्जा संकेत स्थळावर प्रसिद्ध करण्यात येईल व राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन वितरण पारितोषिक वितरण समारंभा दरम्यान विजेत्यांना स्मृतिचिन्ह / सन्मानपत्र देऊन गौरविण्यात येईल.

दरवर्षी या कार्यक्रमासाठी महाऊर्जास रक्कम रु.४०.०० लक्ष अर्थसहाय्य शासनामार्फत देण्यात येईल. तसेच कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण निधीच्या ५% रक्कम महाऊर्जास व्यवस्थापन खर्चापोटी अनुज्ञेय राहिल.

८.५ सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांसाठी कार्यशाळा

ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांचेमार्फत सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांसाठी “Assitance for Deployment of Energy Efficient Techonologies in Industrial Establishments (ADEETIE)” ही इन्ट्रेस्ट सबव्हेंशन योजना जाहीर केली असून याद्वारे राज्यातील सूक्ष्म व लघु उद्योगांना ५% व मध्यम उद्योगांना ३% इन्ट्रेस्ट सबव्हेंशन कर्जावर ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे अंगिकारले जात आहेत.

या योजनेची सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांना होण्याच्या दृष्टीने ऊर्जा दक्षता ब्युरो यांच्या मदतीने महाऊर्जामार्फत विविध कार्यशाळांचे आयोजन करण्यात येईल. तसेच या योजनेमध्ये राज्यातील जास्तीत जास्त सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांचा समावेश होण्याच्या दृष्टीने महाऊर्जामार्फत प्रयत्न करण्यात येतील.

ब. धोरणाच्या इतर बाबी -

१. राज्याचे ऊर्जा संवर्धन धोरण राज्यात लागू झाल्यापासून पुढील पाच वर्षांत विविध क्षेत्रांत राबवून २४४७ मे. वॅट ऊर्जेची बचत करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
२. राज्यातील ज्या शासकीय घटकांना या धोरणांतर्गत बाबींचा लाभ न घेता स्वतंत्रपणे ऊर्जा संवर्धन व ऊर्जा कार्यक्षमतेवर आधारित प्रकल्प राबविण्याचे असल्यास महाऊर्जाकडून तांत्रिक मान्यता घेणे अनिवार्य राहिल. यासाठी प्रकल्प किंमतीच्या १% सेवा शुल्क तांत्रिक मान्यतेपोटी महाऊर्जाकडे जमा करणे आवश्यक राहिल. तसेच सदरचा प्रकल्प महाऊर्जाकडून राबवायचा झाल्यास प्रकल्प किंमतीच्या ५% शुल्क आकारण्यात येईल.

क. आर्थिक तरतूद -

सदर धोरणाची राज्यात प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी मान्यता देण्यात येत असून, यासाठीचा खर्च अतिरिक्त वीज विक्रीकरातून दरवर्षी जमा होणाऱ्या निधीमधून 'राज्य ऊर्जा संवर्धन निधी'या मुख्य लेखाशिर्षाखाली वर्ग केलेल्या निधीतून भागविण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

.....

प्रति,

